BRIKKEN I PUSLESPILLET

LANGELANDS FORTET

Undervisningsforløb – koldkrigsmuseum Langelandsfort
Brikken i puslespillet

Ulrik V. Jensen

Hvad piloten så

Indledning

Under hele Den kolde krig og i den efterfølgende periode frem til og med i dag, har Østersøen og dens luftrum været et af de vigtige stedet, hvor både vestlige allierede og WAPA-lande har observeret på hinanden med de formål at markere eget territorialfarvand og –luftrum og dermed hævde egen suverænitet, at markere tilstedeværelse i fælles internationalt farvand og luftrum samt at indhente oplysninger om hinandens flåde- og flyveaktivitet vha. fotografering og radarovervågning.

Især under Den kolde krig, hvor verden var helt blokopdelt, var disse aktiviteter forbundet med megen alvor. Nå to fly eller skibe fra hver sin supermagt tørnede sammen, var der grund til at holde hovederne kolde: En unødig provokation kunne meget vel være startskuddet til en større konflikt og mindst en krise, som landendes diplomati og politikere efterfølgende måtte løse – dvs. tale sig ud af, så episoderne ikke udløste optræk til krig.
Omvendt var der blandt officererne i begge supermagter en holdning om ikke at agere bange og konfliktsky, når man mødte fjenden. Et svaghedstegn hos modparten ville blive opfattet som et sejr og bidrog derfor til hos den vindende part at opfatte sig selv som den stærkeste.
Der var således tale om en balance mellem ikke at udvise svaghed til vands og i luften og samtidig ikke provokere så meget, at det kunne opfattes som en krigserklæring.

I årene efter Den kolde krig blev de fleste af de gamle WAPA-lande indlemmet i NATO, og vestens forhold til hovedlandet Rusland blev godt, men dette gode naboskab på tværs af Østersøen, er imidlertid blevet en del mere anstrengt, især efter at Rusland i 2014 annekterede halvøen Krim i Sortehavet. Herudover har Rusland optrappet og gennemført en del flere flyvninger i vestligt domineret luftrum uden at overholde internationale aftaler og regler for flyvning.
Spændingerne mellem øst og vest er derfor igen blevet en del af den internationale verdensorden, og minderne om Den kolde krig kommer nu frem igen.

Opgave

I denne opgave skal I derfor nu arbejde med, hvad danske piloter så og oplevede under Den kolde krig og ligeså få et indblik i, at Den kolde krig ikke helt var afblæst, blot fordi Berlinmuren ikke længere stod. Hertil skal I bruge kilde 1 og 2.
I skal ligeledes bruge kilde 3 - 6 til at perspektivere til nutiden, og her formulere en problemstilling, hvor I viser, at alvoren fra Den kolde krig er tilbage.

Opgaven er egnet til at lave hjemme på skolen, men den kan startes og dermed suppleres ved at se på bl.a. billederne i Langelandsfortets udstillinger med tilhørende tekster. Se fx på

Mål

Kompeten-ceområde	Kompeten-cemål	Færdigheds- og vidensmål	Læringsmål	Tegn på læring

Kildearbejde	Eleven kan vurdere løsningsforslag på historiske problemstillinger	Eleven kan formulere historiske problemstillinger Eleven har viden om udarbejdelse af historiske problemstillinger Eleven kan udarbejde løsningsforslag på historiske problemstillinger med afsæt i udvalgte kilder Eleven kan målrettet læse historiske kilder og sprogligt nuanceret udtrykke sig mundtligt og skriftligt om historiske problemstillinger Eleven har viden om komplekse fagord og begreber samt historiske kilders formål og struktur	Eleven kan opstille en problemstilling om terrtorialkrænkelser i nutiden på baggrund af lignende problemer fra fortiden.	Eleven afleverer en problemstilling om nutidens territorialkrænk-elser, der indeholder referencer til fortiden
historiebrug	Eleven kan forklare samspil mellem fortid, nutid og fremtid	Eleven kan redegøre for sammenhænge mellem fortidsfortolkninger nutidsforståelser og fremtidsforventninger Eleven har viden om sammenhænge mellem fortidsfortolkninger, nutidsforståelser og fremtidsforventninger	Eleven kan inddrage historier og fortællinger fra fortiden i et nutidigt perspektiv Eleven kan opstille mulige bud på fremtidens forhold ud fra fortidens og nutidens forhold	Eleven inddrager fortidens fortællinger i sin samtale og fremstilling af nutiden Eleven opstiller bud på fremtidens forhold ud fra fortidens og nutidens forhold

Kilder

1) F-16 Oplevelser på danske vinger: Den kaliningradske foto-fest, HØS, tidl. pilot ESK 726, Flyvestation Aalborg, s. 62-65 - se pdf
2) F-16 Oplevelser på danske vinger: De to Blackjacks, INE, pilot ESK 730, Flyvestation Skrydstrup, s. 73-74 – se pdf
3) http://www.dr.dk/nyheder/udland/video-her-flyver-russiske-kampfly-provokerende-taet-paa-amerikansk-krigsskib
4) http://www.dr.dk/nyheder/udland/moskva-russiske-krigsfly-tog-alle-hensyn-i-oestersoeen
5) http://www.dr.dk/nyheder/udland/john-kerry-rusland-provokerede-os-med-kampfly
6) http://www.dr.dk/nyheder/udland/russisk-kampfly-flyver-helt-taet-paa-usa-skib-i-oestersoeen

Spørgsmål

- Hvilke oplevelser beskriver de to piloter i deres oplevelser?
- Hvad foregår der i videoen i kilde 3?
- Hvordan passer det med fortidens begivenheder?
- Hvordan omtaler USA's udenrigsminister John Kerry episoden i Østersøen?
- Hvad svarer den russiske repræsentant i kilde 4?
- Hvilke problemer opstår der efter din/jeres opfattelse i det internationale samarbejde i nutiden som følge af Ruslands adfærd i internationalt sø- og luftrum?
  Opstil en forslagsliste

Den kaliningradske foto-fest

Det lignede en kedelig foto-tur uden nogen fotomuligheder, da min wingman og jeg pludselig befandt os midt i en af de største flådeøvelser siden Anden Verdenskrig – nær russisk luftrum og med russiske jagerfly i hælene.

Vi var langt hjemmefra og uden for rækkevidde af både radar og radio. »Far out and alone« over Østersøen på en fotorekognosceringsmission (recce-mission) i midten af 90'erne nær den lille russiske enklave Kaliningrad, som er klemt inde mellem Polen og Litauen. Med udsigt til en lang og begivenhedsløs tur talte vi skødesløst om vind og vejr på vores VHF-radio. Russerne fik et par sarkastiske bemærkninger med på vejen, og vi jokede på dansk om, at de måske var løbet tør for brændstof, siden det efterhånden var en sjældenhed at møde en russisk jager herude.

»*Kunne være sjovt, om de sendte et par stykker, vi kan lege med,*« sagde min wingman NYM på radioen.

På denne mission fløj vi en såkaldt »Delta Special«-rute i Østersøen. Den danske efterretningstjeneste overvågede til stadighed russernes flådeaktiviteter i Østersøen, og i flere uger havde eskadrillen været på »recce alert«, hvilket betød, at vi med kort varsel kunne blive sendt på vingerne – armeret med kameraer.

Flyvevåbnets recceberedskab havde sin storhedstid under Cuba-krisen i 1962. Her tog fly fra Eskadrille 729 i Karup en serie berømte billeder af missiler på et sovjetisk fragtskib. Billederne indgik som en vigtig del af præsident Kennedys beslutningsgrundlag om at stille et ultimatum til Sovjetunionen: Hvis skibene nåede Cuba, ville der blive krig.

Pilot: HØS, Premierløjtnant, født 1963
Start Flyvevåbnet: 1985, stop: 1997
Flyvetid: F-16 (975 timer), MD-80 (2.000 timer), Boeing 767 (2.000 timer), Airbus 319/321(2.000 timer)
Eskadriller: 726
Nuværende job: Pilot i SAS

Fra januar 1993 overtog Eskadrille 726 på Flyvestation Aalborg recce-opgaven. Indledningsvis passede det ikke eskadrillens piloter at skulle flyve »foto-missioner«. I selvbevidstheden var Eskadrille 726 en ægte jagereskadrille, der som primæropgave trænede luftforsvar. Naboeskadrillens piloter godtede sig over, at de ikke havde fået opgaven fra Karup og døbte os drillende »Kodak-eskadrillen«. Hen ad vejen erfarede vi dog, at visse reccemissioner kunne være særdeles spændende.

I det årti, der gik fra »Muren«s fald i 1989 til Kosovo-konfliktens udbrud i 1999, befandt flyvevåbnet sig i en til tider rådvild tilstand. Folketinget havde ikke klart defineret Danmarks nye udenrigs- og sikkerhedspolitik, og i dette vakuum trænede F-16-piloterne »business as usual«.

Mange af reccemissionerne var omgærdet af hemmelighedskræmmeri, og missionerne måtte end ikke diskuteres piloterne imellem. Man behandlede hemmelighederne efter »need to know«-princippet. Af og til havde

FOTO: WIS

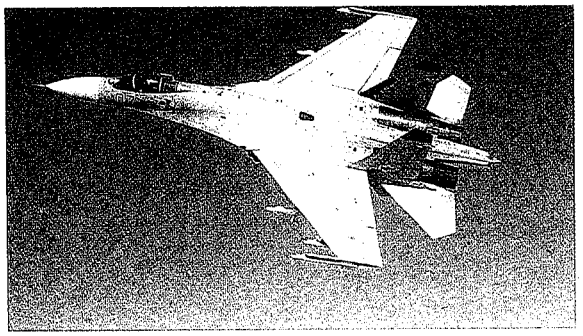

FOTO: FLV

man fornemmelsen af, at det personale fra koldkrigstiden, der ikke var gået på pension, var havnet i Forsvarets Efterretningstjeneste. Den Kolde Krig levede videre.

»*Multiple targets 40 miles south – clutter or?*« spurgte jeg min Wingman på radioen, mens jeg prøvede at dechifrere de mange mål på min radar.

Jeg var ved at fintune min radar, da min wingman pludselig kommanderede:

»*Break hard right!*«

Instinktivt drejede jeg hovedet til højre og så til min overraskelse røgfanen fra et missil med kurs mod os. Jeg væltede mit fly på højkant. Spændte alle muskler i kroppen og trak flyet til højre i et hårdt drej. Min puls steg, og alle sanser skærpedes, samtidig med at min venstre håndflade bankede løs på en stor rund knap til venstre for gashåndtaget. »Knappen« aktiverede en computer i Electronic Warfare Management-systemet, som skød flares og chaff ud i luften.

Salver af lyskugler og sølvpapirstrimler forlod flyveren i en forud programmeret sekvens. Lyskuglerne, kaldet flares, havde til opgave at aflede varmesøgende missiler og sølvpapirstrimlerne, kaldet chaff, skulle forvirre missilets radar.

»*Flares! Chaff! ... Weave,*« kommanderede jeg på radioen.

Nu drejede min wingman hårdt til venstre, og jeg så en salve af flares komme ud under hans F-16. Vi saksede ind og ud mod hinanden, samtidig med at salver af lyskugler fløjtede om ørerne på os. Missilet tordnede videre op mod himlen – tydeligvis havde det ikke retning mod os.

Det gik op for mig, at vi var havnet midt i en af de størrelser og former, så langt øjet rakte. Imponerende. Vi delte området geografisk mellem os. Jeg tog området fra grænsen i øst og ud til et svensk flådefartøj af Orion-klassen.

»*Pictures at will,*« gryntede jeg på VHF-radioen.

Der var dømt foto-fest. Lukkemekanismerne i objektiverne var på overarbejde og kameraerne gnaskede celluloiden, som en grønthøster gnasker græs. Efter slaget om England i august 1940 takkede Winston Churchill de engelske jagerpiloter med ordene:

»*Never has so few done so much for so many.*« måske have udtalt:

»*Aldrig har så få taget så mange billeder af så mange skibe.*«

Det var umuligt at filme alle skibe. Vi måtte prioritere. Det nye og ukendte først. Nogle ukendte missil-krydsere? Hangarskibe? Ukendte slagkrydsere? Ukendte fregatter? Hjernen var på overarbejde, og de utallige seancer fra morgenbriefingerne med træning i genkendelse af krigsskibe spillede revy. Det var ikke muligt at få et ordentligt overblik, så vi besluttede os simpelthen til at flyve i baner øst-vest og nord-syd og filme alt, hvad vi mødte på vejen.

FOTO: KN

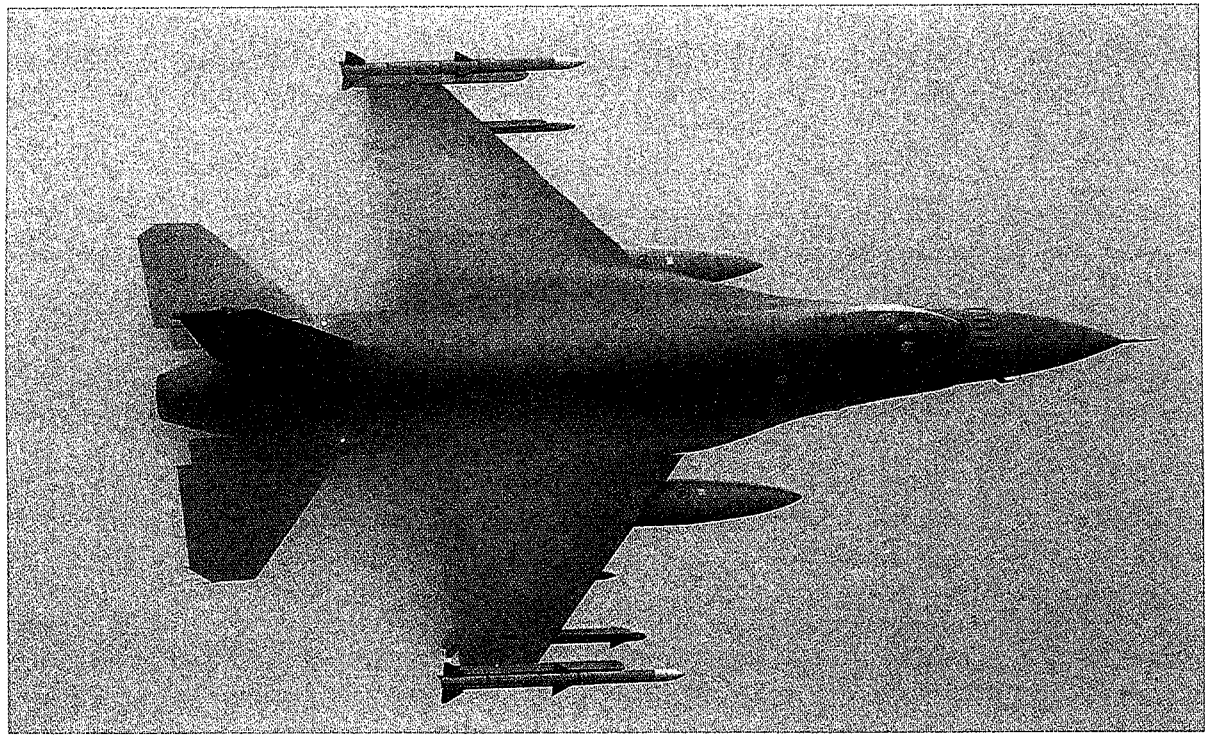

FOTO: RF

Det var nu lettere sagt end gjort. Området var vanskeligt at navigere i, fordi vi samtidig skulle holde os i internationalt luftrum, og der var kun få visuelle pejlemærker at læne sig op ad.

Vi var langt væk fra hjembasen i Aalborg, og den konstante manøvrering i lav højde gjorde indhug i brændstofbeholdningen. Jeg nærmede mig minimum brændstofbeholdning og kaldte »joker« til NYM på radioen.

Joker var kodeord for minimum brændstofbeholdning plus nogle minutter. Det gav lidt tid til at gøre opgaven færdig, samle formationen og koordinere tilbageflyvning. Jeg gav samtidig signal til, at NYM skulle »joine« i kampformation på min venstre side.

Ikke så snart NYM var kommet op på min venstre side, observerede vi to russiske SU-24 Fencer-jagere komme strygende på tværs ind foran os i tæt formation. Med en afstand på kun et par hundrede meter og i samme højde var det kollision minus et par sekunder. Inden jeg fik tænkt eller sagt noget, hørte jeg NYM på radioen:

»*Two is off – dem har vi ingen billeder af ...*«

»*What!?*«

Jeg tvang mit fly hårdt til venstre og så, hvordan NYM i fuld fart passerede ind over et tysk orlogsfartøj, som ifølge mine beregninger lå lige på grænsen til russisk territorium.

»*Shit,*« tænkte jeg.

Jeg måtte hele tiden manøvrere, fordi jeg var inde i selve Kaliningrad-bugten, hvor territorialgrænsen bugtede og snoede sig. NYM derimod dansede på grænsen til Rusland.

»*Holy shit ...*«

Det hændte af og til, at et dansk jagerfly fløj ind i Sverige, og det blev der ikke set på med milde øjne – men det her var jo på grænsen til en diplomatisk krise.

Pludselig hørte jeg den velkendte, men knap så hyggelige, lyd af en Slotback II-radar, som havde låst på mig. Jeg vendte mig om, og bagud til venstre så jeg et eksemplar af det russiske flyvevåbens stolthed – fuldblodsjageren SU-27 Flanker. Lige hvad der manglede: Intet brændstof til manøvrering, bevæbnet med kameraer og celluloid, min wingman borte og nu en bister russisk jager med et missil låst på mig. Billeder af nedskudte koreanske og

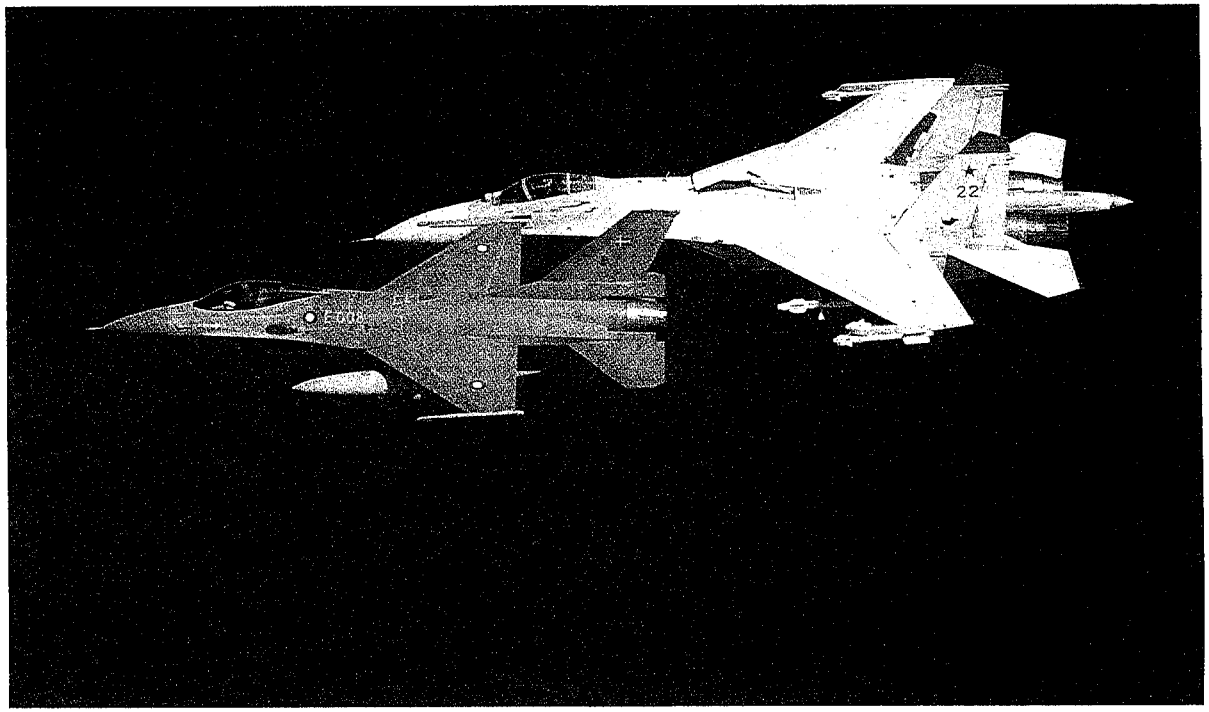

FOTO: FLV

svenske fly passerede forbi min nethinde, og det slog mig, at selvom der sådan set herskede dyb fred i denne del af verden, så kunne en vanvittig eller usikker russisk radarofficer eller pilot hurtigt forvandle min fremtid til noget knap så morsomt.

Foran mig lå det svenske skib Orion. Godt. Det kunne kun betyde, at jeg var på den rigtige side af grænsen, og at jeg ikke legalt kunne tvinges til landing i Kaliningrad. Men det kunne NYM måske. Jeg forsøgte at lokke Flanker'en længere ud i internationalt luftrum – væk fra NYM.

»Mon der kun er det ene fly, eller er de to?«

Jeg manøvrerede for at få Flankeren op på min venstre side, så jeg kunne filme ham. Et nærportræt af en kampklar Flanker var i høj kurs. Men det måtte Flankerpiloten have forventet, for han formåede at holde sig i skudposition bag mig. Jeg accelererede til 500 knob.

»NYM – jeg har fået besøg af en Flanker. Kom fluks! Jeg ligger over Orion med kurs nord nordvest,« kaldte jeg på radioen.

F-16's Pratt and Whitney-motor er på alle måder en omdrejninger fra høj til tomgang, virker det, som når man i en bil slipper speederen og træder hårdt på bremsen. Flyet står nærmest stille.

Jeg tændte mine bagbordskameraer og hev gashåndtaget i tomgang. Min manøvre havde den ønskede virkning. Russeren blev overrasket og kom op på siden af mig. Jeg kunne se hans enorme luftbremse komme ud af ryggen på flyet, og jeg gav igen gas. Da han lå lige ud for mig, krængede jeg mit fly 15 grader mod højre (kameraerne var indstillet til at filme skråt ned med en vinkel på 15 grader) og fik de nydeligste billeder af Flanker'en i kassen.

Jeg ville ikke have russeren bag ved mig igen, så jeg drejede mit fly ind imod ham. Man kan hævde, at den manøvre var en fjendtlig handling, men det var ikke ualmindeligt, når man mødte et fremmed jagerfly i Østersøen, at man »drejede« et par gange med hinanden. Hverken russeren eller jeg udviste aggressiv og truende adfærd i den forstand, at nogen af os signalerede, vi ville bruge våben. Min plan var at holde Flanker'en på stedet, så NYM kunne komme uset væk og eventuelt til min assistance. Jeg »ankerede« Flanker'en, som det hed.

Flanker-piloten kvitterede ved at vise, hvad han og hans fly kunne. Efterbrænderen blev tændt, og han lavede en cirkel inden om mig, hvorefter han afsluttede sin opvisning med at stige lodret op i himlen. En aldeles ulige kamp, hvor min F-16 – trods sine fantastiske manøvreegenskaber – var Flanker'en underlegen. Denne dag i hvert fald.

Nu kom NYM op på siden af mig, og vi luntede af sted mod nordvest med halen mellem benene som to slagne hunde, imens vi regnede på, om vi kunne nå Aalborg eller måtte lande i Værløse eller Tirstrup. Hjemturen foregik i tavshed og med al den omhu for brændstofbesparelse, vi kunne mønstre.

Efter landing debriefede vi turen med eskadrillens fototydere og efterretningsspecialister, men undgik behændigt at omtale hændelsen med Flanker'en. Fototyderne måtte selv tyde billederne og drage deres egne konklusioner. NYM og jeg besluttede helt og aldeles at leve op til princippet om »need to know«.

De to Blackjacks

Den 18. december 2008 var to russiske bombefly i nærheden af dansk luftrum, mens jeg lå og sov på min første vagt i afvisningsberedskabet. Det blev en spændende nat med masser af adrenalinsus og nervøse tanker.

Langt væk i drømmeland fornemmede jeg lyden af en telefon.

»*Rriiiiing ... rriiiiing ...*«

»*Nej, det var ikke nogen af mine mobilringetoner,*« tænkte jeg; stadig med lukkede øjne.

»*Rriiiiing ... rriiiiing ...*«

Lyden fik mig til at åbne øjnene, tænde lyset og se over på bordet ved siden af. Jeg var på en af mine første vagter i afvisningsberedskabet, kaldet AVB. Før nu anede jeg ikke, at der stod en telefon i det værelse, jeg sov i. Tvivlsomt rakte jeg ud efter røret og svarede. Manden i telefonen introducerede sig selv som »Duty Controller« ved Skylight og fortalte, at to russiske Tu-160 Blackjacks havde bevæget sig fra Kola-halvøen, ned langs Norges kyst. Muligvis var de nu på vej ind i dansk luftansvarsområde.

Det var kun et varsel. Ikke en scrambling, men vi kunne godt forvente at blive det snart. Røret blev lagt på, og jeg skyndte mig at banke på min formationsførers dør:

»*KOS, KOS, der er to Blackjacks på vej – vi må hellere komme i tøjet!*«

Vi nåede lige at få alt vores udstyr på, da telefonen ringede igen. Denne gang begyndte alarmlyset i bygningen også at blinke vildt. KOS tog telefonen, mens jeg styrtede ud ad døren og sprang på den nærmeste af de gamle herrecykler, som var vores transportmiddel ud til flyene små 200 meter væk.

Det var en mørk og kold decembernat med lave skyer og let sne, så tempoet på cyklen var ikke særligt højt, da en pudsig tanke pludseligt faldt mig ind:

»*Hvor køn en historie vil det lige være, hvis jeg væltede på cyklen her på de glatte rullebaner og brækkede en arm.*«

Jeg nåede flyet uskadt og lagde cyklen ned. På vej op ad stigen til flyet knappede jeg det sidste udstyr til, og min klarmelder, der var lige bag mig, hjalp med at spænde mig ind i flyet. Alt så normalt ud, da jeg checkede systemerne og startede motoren. I mellemtiden var min formationsfører også nået frem, og vi checkede ind på radioen og lyttede til vores ordre. Adrenalinet fik mine fingre til at flytte alle de relevante knapper og håndtag hurtigere, end de plejede. I øjenkrogen så jeg, hvordan min klarmelder trak de sidste sikkerhedspinde ud og bagefter løb hen og fjernede beskyttelseshætten fra mit missil. Min formationsfører var klar, og jeg var klar.

På vej ud mod banen gik det op for mig, hvor dårligt vejret egentlig var i forhold til mit erfaringsniveau. Men når det virkelig gjaldt, kunne vi lette i selv det værste vejr. Ved baneenden fik vi tilladelse til at tage i luften. Jeg skubbede throttle'n frem, checkede motoren igen og tændte efterbrænderen. Jeg mærkede rykket i flyet, da efterbrænderen tændte det sidste trin og blæste mig ned ad banen og op i luften. På vej væk fra flyvestationen mod nordvest bemærkede jeg en masse fremmede følelser suse rundt i min krop, og jeg havde fornemmelsen af, at min krop slet ikke kunne rumme dem. Jeg var spændt på,

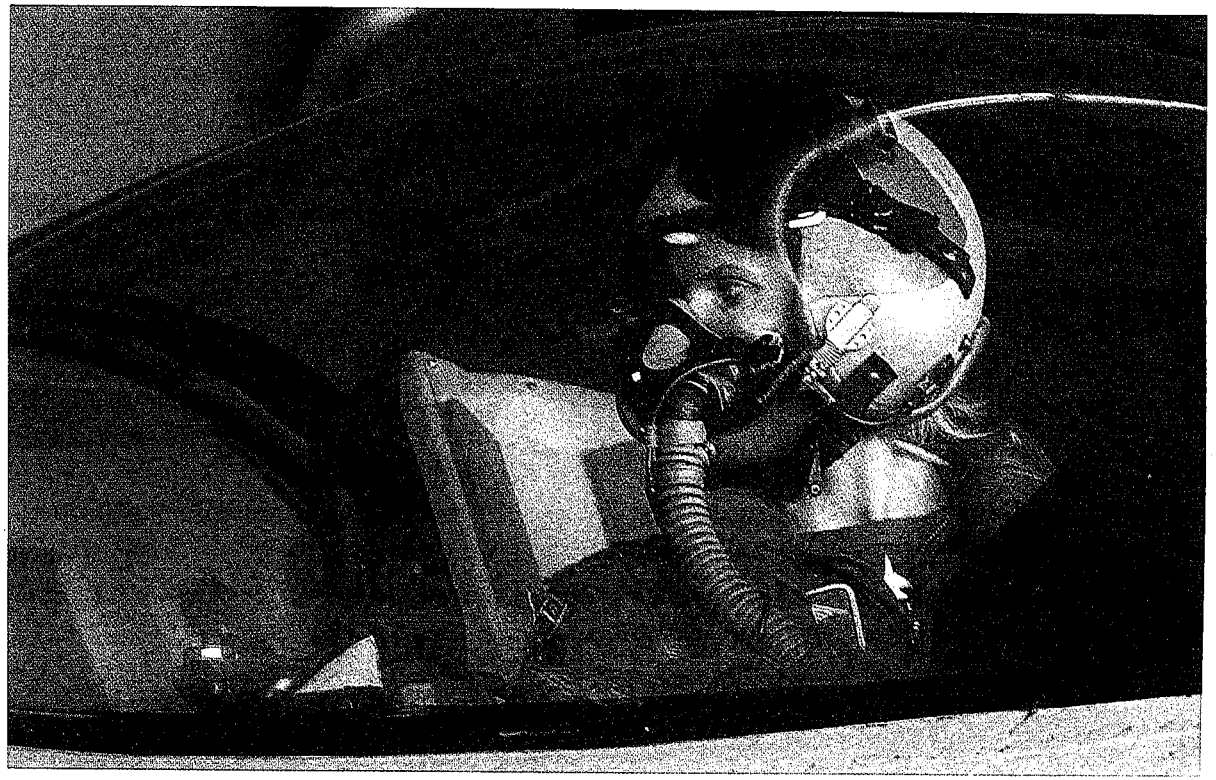

Pilot: INE, Premierløjtnant, født 1979
Start Flyvevåbnet: 2001
Flyvetid: F-16 (500 timer)
Eskadriller: 730
Nuværende job: Pilot i 730 Fighter Squadron

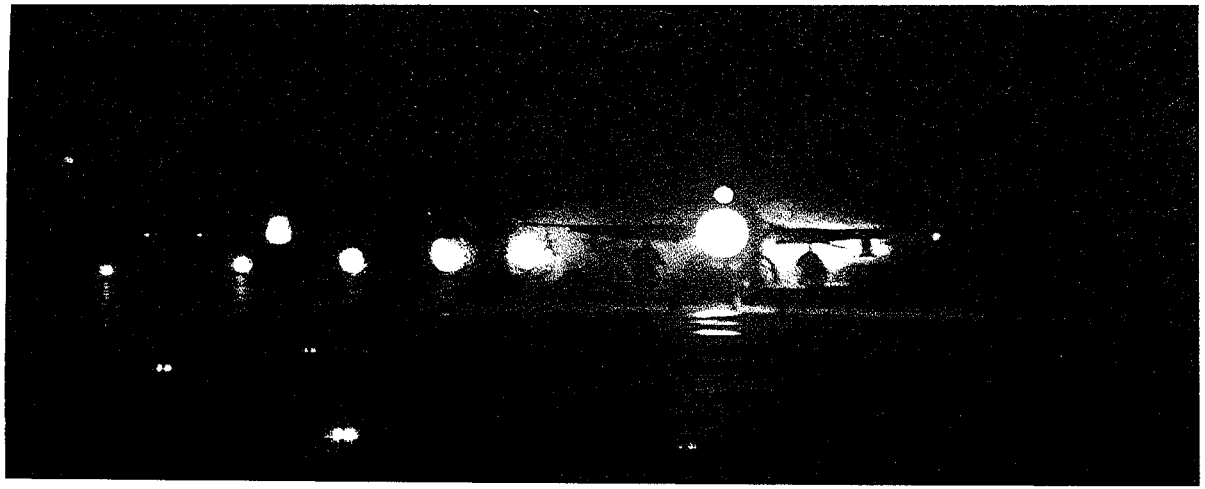

FOTO: FOTO-HENNING

hvad vi skulle ud at kigge på, nervøs, og kroppen nærmest rystede af alt det adrenalin, der pumpede rundt. Jeg trak vejret dybt et par gange. Det dulmede de værste følelser, og mit fokus drejede sig hen mod vores mission.

Vi kom op over skyerne og det dårlige vejr, og en flot stjernehimmel foldede sig ud foran os. Nær vestkysten fik vi tilladelse til at flyve supersonisk på ruten mod de russiske Blackjacks. Hele vejen fik vi opdateringer og nye retningsangivelser, så vi holdt en direkte kurs mod de russiske fly. Inden længe fik vi øje på dem på vores radarskærm. De små grønne pletter på radarskærmen viste, at de lå med ca. fem til otte kilometers afstand af hinanden på linje. Pletterne kom tættere og tættere på os. Indtil vi var så tæt på hinanden, at vi kunne se deres skarpe positionslys blinke. Lyset fra de to Blackjacks skilte sig markant ud fra alle de stillestående svagt lysende stjerner.

Vi indhentede dem, og min formationsfører passerede den bagerste med høj hastighed. Over radioen dirigerede han mig og gav mig ansvaret for den bagerste. Jeg fløj hen mod den bagerste ved at kigge på flyets positionslys og den voksende skygge på stjernehimlen. Pludselig føltes skyggen faretruende stor, og jeg indså, at jeg bevægede mig for hurtigt fremad i forhold til det russiske bombefly. Et splitsekund senere hev jeg throttle'n tilbage og bremsede flyet så kraftigt som overhovedet muligt. 50 meter under det brede russiske fly stoppede flyet endelig, og jeg fik langsomt styr på hastigheden. Derefter bevægede jeg mig over på flyets venstre side for at signalere, at piloten i hvert fald ikke skulle dreje til venstre ind imod Danmark.

Der faldt efterhånden ro over situationen, og målet for vores mission var nået. Vi havde opsnappet de to russiske Blackjacks ca. 150-200 kilometer vest for Danmark og gende roligt knap 300 meter fra en sort skygge af en Blackjack en sen nat var en fantastisk oplevelse, og jeg mærkede hjertet hamre som aldrig før. Det var uden tvivl det mest spændende, jeg nogensinde havde oplevet.

Efter næsten ti minutter i selskab med de to – indtil videre eneste Blackjacks, jeg havde oplevet – blev vi beordret hjem mod Skrydstrup. Vi drejede væk fra dem velvidende, at to andre NATO-fly snart ville genoptage overvågningen. På vej mod Skrydstrup fik vi den seneste vejropdatering, og den var nedslående. Vejret var lige på grænsen til, at jeg måtte lande på vores hjemmebase. Jeg styrede mine tanker hen mod, at jeg muligvis ikke kunne lande på Skrydstrup. Det var altid bedst at forberede sig på det værste. Ved anflyvningen tog jeg et par dybe vejrtrækninger, for det var altafgørende at flyve en god anflyvning. Det lykkedes at komme ned under vejret, og jeg fik øje på landingsbanen og kunne lande sikkert. Da hjulene ramte landingsbanen, mærkede jeg for første gang, siden vi blev alarmeret, at pulsen faldt til et normalt niveau. Langsomt trillede jeg ind i hangaren efter en spændende mission i den danske nattehimmel.

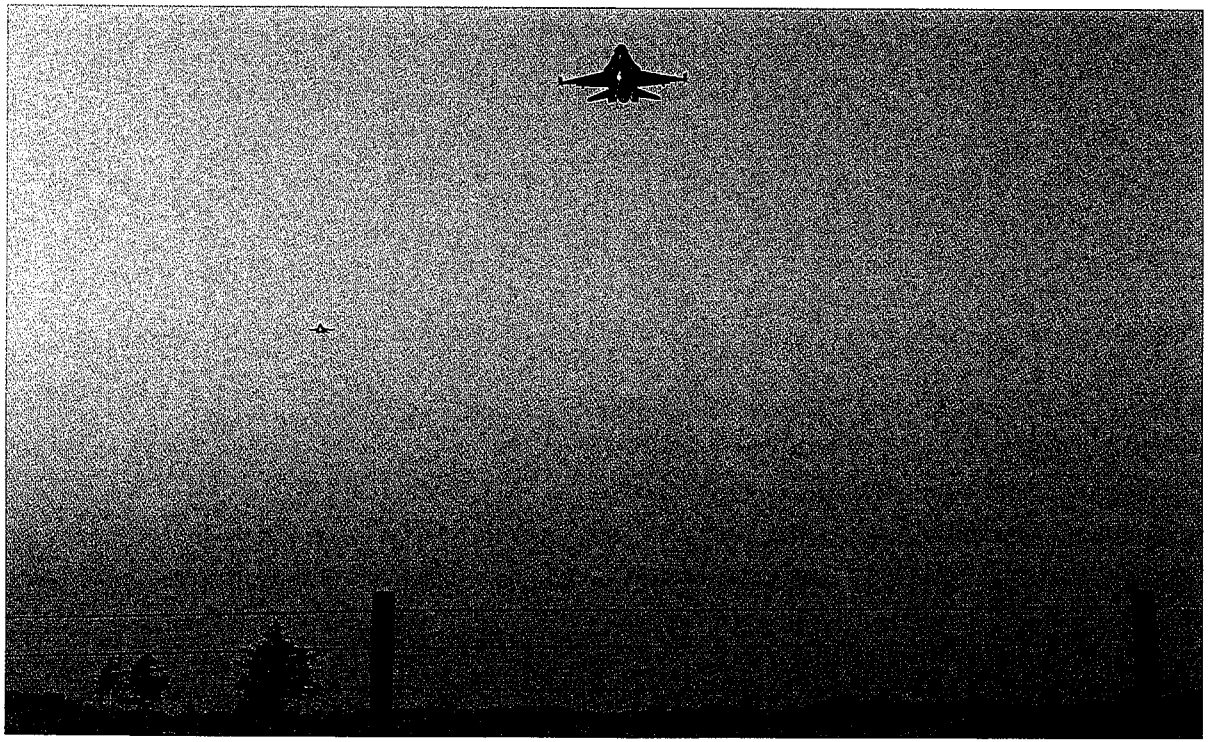

FOTO: FOTO-HENNING

Undervisningsforløb – Koldkrigsmuseum Langelandsfort

Ulrik V. Jensen
Gese Friis Hansen

Fra fødevarer til NEPS – det materielle beredskab

Både på det militære og det civile område forberedte man sig på krig, og forberedelserne var omfattende. Der blev opbygget lagre og depoter til opbevaring af materiel, ammunition og forbrugsvarer til udlevering ved mobilisering og øvelser. Mange dele af disse anlæg anvendtes også som forsyning i fredstid. Nogle er stadig i brug.

Emnet er tænkt som en aktivitet på Koldkrigsmuseum Langelandsfort, hvor det er muligt at komme ind i ammunitionsbunkeren og se udstillingen om det civile beredskab og få indblik i dele af disse krigsforberedelser. Selve bunkeren er netop en af disse forberedelser, og udstillingen viser, hvordan et udvalg af materiel var opbevaret på et lager under Civilforsvarsregion Fyn.

Emnet er velegnet til at færdiggøre hjemme på skolen efterfølgende, da det kræver internetadgang, hvilket desværre ikke er stabilt endnu på fortet.

Kompeten-ceområde	Kompeten-cemål	Færdigheds- og vidensmål	Læringsmål	Tegn på læring
Kronologi og sammenhæng	Eleven kan på baggrund af et kronologisk overblik forklare, hvorledes samfund har udviklet sig under forskellige forudsætninger	Eleven kan forklare historiske forandringers påvirkning af samfund lokalt, regionalt og globalt Eleven har viden om forandringer af samfund lokalt, regionalt og globalt	Eleven skal vide, hvorfor krigsforbredelserne blev gjort og hvorfor en stor del af dem foregik i det skjulte	Eleven kan forklare, hvorfor krigsforbredelserne blev foretaget i det skjulte
Kildearbejde	Eleven kan vurdere løsningsforslag på historiske problemstillinger	Eleven kan målrettet læse historiske kilder og sprogligt nuanceret udtrykke sig mundtligt og skriftligt om historiske problemstillinger Eleven har viden om komplekse fagord og begreber samt historiske kilders formål og struktur	Eleven kan gøre brug af kilder til at begrunde svar om opbygning af forsvarslagre i Danmark Eleven kan inddrage fagord fra en kilde i sit eget sprogbrug om et historisk emne	Eleven gør brug af kilder til at begrunde svar om opbygning af forsvarslagre i Danmark Eleven inddrager fagord i sit sprog om et historisk emne
Historiebrug	Eleven kan forklare samspil mellem fortid, nutid og fremtid	Eleven kan redegøre for brug af fortiden i argumentation og handling Eleven har viden om funktion af historie i fortid og nutid	Eleven kan forstå baggrunden for at opbygge lagre til evt. krig	Eleven kan forklare baggrunden for, at lagre blev opbygget og anvendt

Kilder og tekster

1: ”Fakta om forsvaret”, Forsvarets formål, FKO Feb. 1990, s. 3

2: http://koldkrig-online.dk/billeder/neps-linjen/

3: http://slks.dk/kommuner-plan-arkitektur/kommune-og-turisme/kold-krig/

Her skal I selv klikke jer ind på et udvalgt anlæg eller facilitet.
Fire vigtige kunne være 3, 8, 14 og 16

4: http://reganvest.dk/Det_civile_beredskab_som_en_del_af_totalforsvaret_under_Den_kolde_krig.pdf

Styrespørgsmål

Kilde 1: Hvad fortæller kilden?

Hvad siger kilden om forsvarets formål og opgaver i fredstid?
Hvad ligger der i formuleringen om, at forsvarsplanerne skal sikre, at modtagelse af forstærkninger kan ske?
Hvad forstås ved "… i videst muligt omfang forberedes i fredstid"?

Kilde 2: Hvad fortæller kilden?

Hvad viser billederne i kilden?
Hvad er NEPS-linjen?
Hvorfor byggede man NEPS-linjen?
Hvilken betydning havde linjen for at kunne leve op til forsvarets planer og opgaver såvel i freds- som krigstid?

Kilde 3: Hvad fortæller kilden?

Start med at finde et af de fire anlæg anbefalet:
Hvilken funktion har dit udvalgte anlæg haft?
Hvad siger dit svar om krigsforberedelsernes omfang og seriøsitet?

Kilde 4: Hvad fortæller kilden?
Hvad er totalforsvaret?
Hvad forstås ved det civile beredskab og det civile forsvar?
Hvad forstås ved dette citat fra kilden:

"… Det administrative beredskab omfatter den planlægning og de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre opretholdelsen af regeringens funktion og af civiladministrationens funktion i alle led, regeringens forhold til folketinget o.s.v., medens den økonomiske side af beredskabet omfatter alle led af samfundshusholdningen: levnedsmidler, brændsel, transport, produktion, arbejdskraft, kommunikationer o.s.v."

Hvad tror I, at denne lovtekst lægger op til i forhold til planlægning og forberedelse af en eventuel krig?
Hvorfor er det vigtigt at betragte et lands forsvar som et samlet hele?

Hvilket indtryk får I ved læsning af de opgivne kilder?

KC-artikel

Til koldkrigsforløb
Brikken i puslespillet

Ulrik V. Jensen

Civilregioner under krise og krig

Danmark var under Den kolde Krig inddelt i syv civilregioner (CIVREG), og Fyn (det tidligere Fyns Amt) var således civilregion IV. Regionen styredes fra Distriktskommandocentralen i Hunderupskoven i Odense, hvorved der fra 1956 var en døgnvagt oprettet i øvrigt grundet Suez-krisen samme år.
Civilregionerne var formelt underlagt amtmændene og var altså på reginalt plan, hvad amterne var i fredstid. På kommunalt plan var der på Fyn en kommandocentral (KC) i Odense, Svendborg, Faaborg, Nyborg, Ringe, Rudkøbing og i Middelfart. Sidstnævnte samarbejdede primært med CIVREG III, der var placeret i Kolding. Systemet var udbygget, så de fleste større provinsbyer med havneanlæg, jernbaner eller andre infrastrukturelle vigtige anlæg havde en KC. Staten rådede over flere udflytningsanlæg til regeringen; et øst for Storebælt og et vest for kaldet REGAN ØST og VEST. Amterne havde som nævnt et hver, hvorfra f.eks. sygehusene skulle styres og de fleste kommuner altså en lokal KC til styring af lokalt beredskab og indsats. I en kommunal KC havde borgmesteren plads, ligesom den lokale beredskabschef samt chefer for de kommunale forvaltninger, energiforsyning og det stedlige politi. Ved krise eller krig havde hver KC ligeledes forbindelsesofficerer fra Forsvaret. Forsvaret havde ligesom det civile beredskab sine egne udflytningsanlæg, dog ikke på kommunalt niveau, men statsligt og regionalt, helt svarende til civilregionerne. På Fyn lå MILREG IV hovedkvarter i en bunker under Odense Kaserne. I dag er ”kælderen” depoter til kollegielejlighederne, der nu er ovenover. Masten, hvorfra man kunne kommunikere med andre regioner og myndigheder står der stadig.
I tilknytning til hver kommunal KC fandtes der et mobiliseringsdepot, hvorfra værnepligtige ved indkaldelse kunne udrustes, enkedreres og indsættes i forskellige opgaver som brandbekænpelse, redning, evakuering og underbringelse af borgere. Hertil fandtes der foruden kældre under almene boligbyggerier og skoler i alt 77 civile beskyttelsesbunkere i Svendborg. Af disse er der stadig 25 tilbage, og afmærkningsskiltene, toiletspandene og andet inventar findes stadig klar på depotet. Det ligger bag en daginstitution i en anonym lagerhal.

Ulrik V. Jensen

Det civile samfund og beskyttelse

Under hele Den kolde krig var der i den politiske ledelse og blandt de ansvarlige myndigheder en bekymring for, hvordan civilbefolkningen skulle ydes beskyttelse i tilfælde af en krig. Der var allerede under 2. Verdenskrig oprettet civile beskyttelsesværn, og disse videreførtes i det, der kom til at hedde Civilforsvaret.
Civilforsvarets opgaver gjaldt kun i krise- og krigstid, hvorfor det almindelige civile beredskab i fredstid lå hos politi og redningstjenester som Falck. Disse ville i krig blive underlagt civilforsvaret – dog havde politiet selvstændige roller både i freds- og krigstid.

I Vesten arbejdede man ud fra en doktrin om, at et samfund også i krig bedst ville kunne fungere, hvis så mange civile funktioner som muligt blev opretholdt. Derfor havde man opdelt landet i civilforsvarsafsnit eller -regioner, hvori der var udpeget en ledelse, der skulle styre den lokale opretholdelse af civile opgaver. Det foregik fra hemmelige bunkere eller forstærkede kælderkonstruktioner overalt i landet kaldet udflytningsanlæg. Der fandtes et nationalt niveau, et regionalt niveau og et kommunalt niveau. Den almindelige borger havde ingen eller kun et sporadisk kendskab til dette.

I denne opgave skal I arbejde med, hvilke foranstaltninger, der var truffet for at yde civilbefolkningen dels beskyttelse og dels hjælp, hvis landet blev angrebet.

Emnet er tænkt som en aktivitet på Koldkrigsmuseum Langelandsfort, hvor det er muligt at opleve, hvordan bl.a. et nødstudie hos Danmarks Radio var indrettet med henblik på, at journalister kunne formidle sikre og pålidelige nyheder til befolkningen under en krise eller krig, samt se et eksempel på, hvordan opmagasinering af civilforsvarets materiel var.
Ligeledes fortælles i udstillingen om de nationale samt et regionalt udflytningsanlæg.
På Fyn, der hed civilforsvarsregion IV, fandtes der otte kommandocentraler, såkaldte KCer, en regionsbunker samt et udflytningsanlæg for den militære del af regionens forsvar.

Emnet er velegnet til at færdiggøre hjemme på skolen efterfølgende, da det kræver internetadgang, hvilket desværre ikke er stabilt endnu på fortet.

Kompetenceområde	Kompetencemål	Færdigheds- og vidensmål	Læringsmål	Tegn på læring
Kronologi og sammenhæng	Eleven kan på baggrund af et kronologisk overblik forklare, hvorledes samfund har udviklet sig under forskellige forudsætninger	Eleven kan sætte begivenheders forudsætninger, forløb og følger i kronologisk sammenhæng	Eleven skal vide, hvorfor opretholdelse af civile samfundsfunktioner er vigtige under en krise eller i krig.	Eleven kan redegøre for, hvorfor det er vigtigt at opretholde civilsamfundet under krise og i krig Eleven kan give eksempler på, hvilke opgaver og funktioner, der var særligt vigtige at opretholde under krise og i krig.

Ulrik V. Jensen

Kilder og tekster

Danmarks dybeste hemmelighed s. 315-317

Danmarks dybeste hemmelighed, s. 29-33 n.

KC-artikel, Ulrik V. Jensen

Spørgsmål - Brug kilderne samt opgavens indledning

Hvilke funktioner i det civile samfund var vigtige at opretholde og videreføre under en krise eller i en krig?
Hvorfor er de vigtige at opretholde og videreføre?
Hvorfra skulle det civile beredskab i fx Svendborg kommune ledes?
Hvilke planer var allerede igangsat i fredstid for at kunne være klar, hvis verden brød ud i krise eller krig?

Der blev ligeledes opført en lille radiobunker – som i lighed med REGAN VEST's radiobunker – blev placeret et stykke væk, da high frequency (HF) mastens signaler er nemme at spore. NATO standarden var, at der skulle være mindst 20 kilometers afstand. Bunkerens funktion var primært nødkommunikation i tilfælde af, at det jord-, radiolink- og satellitbaserede system svigtede.
I nærheden af Bunker 7 var der endvidere to indhegnede områder med fundamenter til reservemaster i tilfælde af bombninger eller sabotage.

Nødstudie

Radioavisen har haft lokaler til radioudsendelse i alle regeringens udflytningsanlæg.

Spørgsmålet om direkte tv-udsendelser fra regeringsanlæggene var drøftet allerede under anlæggenes projektering. Der var imidlertid knyttet væsentlige tekniske problemer til ønsket i form af stort strømbehov, afgivelse af kraftig varme, behov for støjdæmpning osv.

Hertil kom yderligere, at tv-udsendelser i de første årtier var meget sårbare, idet de gik via samme hovedstation i København og fordi netværket kun rådede over nødstrøm til lydsiden men ikke den væsentligt mere strømkrævende billedside.

Under forudsætning af at systemet var intakt vil der dog være mulighed for tv-optagelse ved hjælp af opstilling af en teknikervogn.

Ovenstående vedrører alene meddelelser som udgår fra regeringen. Radioens almene beredskabsforpligtigelse blev allerede i starten af 1960'erne kritiseret over for folketingsudvalget for

civilt beredskab idet Danmarks Radio (det nuværende DR) ikke rådede over egne udflytningslokaliteter. Selv om der blev skrevet det var et "påtrængende spørgsmål... [der] må tillægges høj prioritet i det kommende arbejde[237]" var det først i 1983, at Danmarks Radio kunne indvie deres eget nødradiostudie med plads til journalister og tilhørende teknikere.
Radioen var valgt som medie, fordi befolkningen nemmere kan medbringe en radio end et fjernsyn i et sikringsrum, fordi det er hurtigere at udsende meddelelser i radioen og fordi radioudsendelser kan sendes med et minimum af mandskab og strømforbrug.

Fjernsynet ville kun blive brugt, hvis det ikke medførte en risiko for tv-medarbejderne.

Nødradiostudet blev indrettet i et gammelt sikringsrum under Radiohuset på Rosenørns Allé. Selve det bygningsmæssigt sikrede område var på lidt over 30 kvadratmeter og rummede studie,

Nødstudiet[238].

"Sørgemusik", jingler til radioavisen, den kongelige national sang "Kong Christian stod ved højen mast" mv. lå klar på bånd.

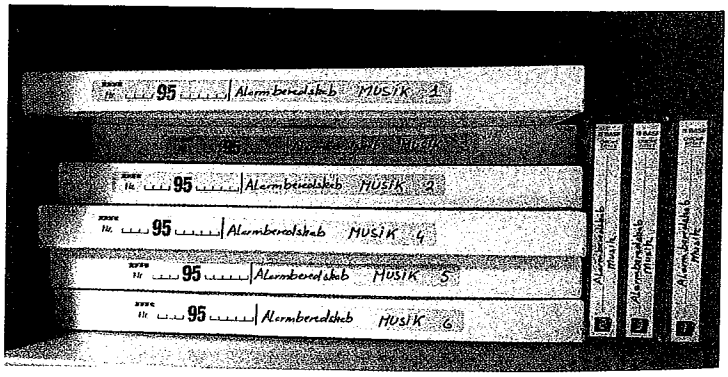

redaktionslokale og hvilerum. Uden for fandtes der nødstrømsgenerator, kopimaskiner, kogeplader mv., så det samlede areal nåede op på ca. 150 kvadratmeter.

Nødstudiet var fuldt selvforsynet med ventilationsanlæg, tæpper, mad, vand, vaskemuligheder, kaffemaskine, klortabletter, geigertæller, beskyttelsesdragter og tørkloset.

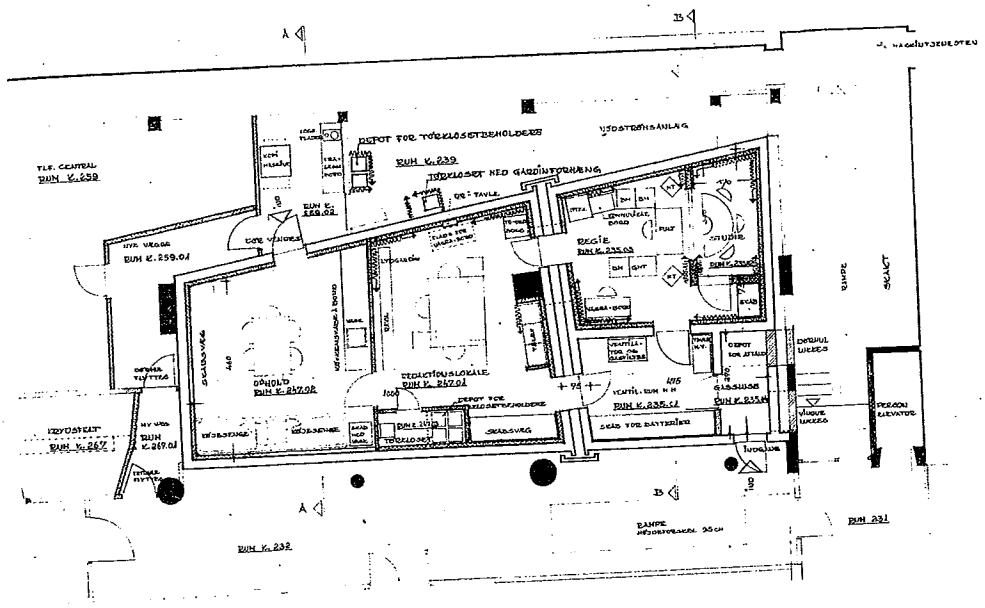

Grundplan. Rummet længst til venstre er et opholdsrum, i midten er det et redaktionslokale. Øverst til højre et redigeringsrum og nederst til højre et ventilationsrum med gassluse.

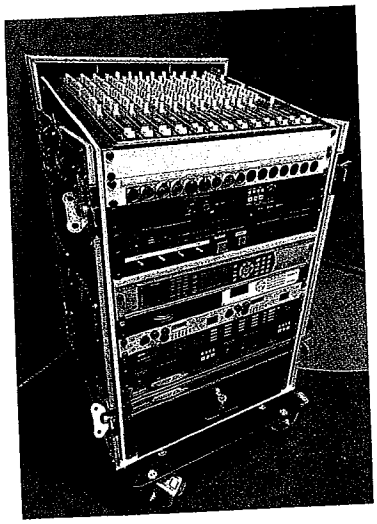

Nødstudiet blev ikke flyttet med til DR Byen på Amager ved flytningen i 2006, idet den teknologiske udvikling har gjort et sådant studie overflødig. Det er i dag muligt at sende radio fra stort set hvor som helst med dette Mobile Rack[239].

idet der gennem forhandlinger med forsvaret, civilforsvaret og politiet var nået til enighed om følgende model:

- Militærregioner: omfattede de regionale hærenheder, militærdistrikterne og installationer. Under besættelsen blev der oprettet 8 militærregioner, som blev reduceret til 7.[134]
- Politiregioner: omfattede politikredsene, udrykningsdelingerne og beredskabsordenskorpset. Var oprettet i 1951.[135]
- Civilforsvarsregioner (fra 1993 kaldet beredskabsregioner): civilforsvarets (fra 1993 kaldet redningsberedskabets) regioner. Oprettet i 1949 under navnet Civilforsvarsdistrikter. Omfattede beredskabskorpset (fra 1993 kaldet Det statslige regionale redningsberedskab), det kommunale brandvæsen og civilforsvar (fra 1993 kaldet Det kommunale redningsberedskab) og ambulance- og sygehusberedskabet. Den hidtidige Civilregion VIII (Lolland, Falster, Møn og den sydligste del af Sjælland) blev marts 1971 lagt sammen med Civilregion V, men således at der stadig skulle planlægges for en afskæring af øerne.[136]

Regionsordningen – med Region I og VII som udvalgte cases - blev (i lighed med landsdelsadministrationen) afprøvet i en forsyningsberedskabsøvelse i 1959 og blev formelt godkendt af regeringsudvalget for civilt beredskab den 11. april 1960 til varetagelse af det civile beredskabs interesser i det nu formelt etablerede totalforsvarssamarbejde.

Regionsinddelingen:
- *Region I: Nordjyllands Amt*
- *Region II: Viborg, Ringkøbing og Aarhus Amt*
- *Region III: Ribe, Vejle og Sønderjyllands Amter*
- *Region IV: Fyns Amt*
- *Region V: Vestsjællands og Storstrøms Amter*
- *Region VI: Københavns og Frederiksberg Kommuner samt Københavns, Frederiksborg og Roskilde Amter*
- *Region VII: Bornholms Amt*

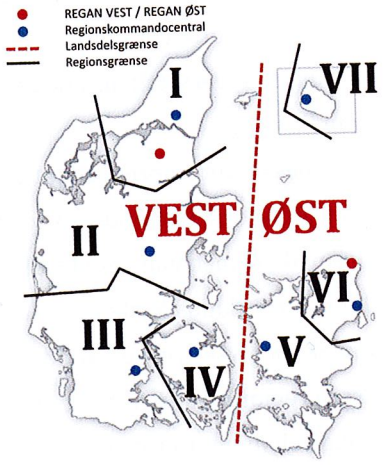

	Landsniveau
Civil beredskab	REGAN VEST eller REGAN ØST (i forskellige anlæg)
Politi	Københavns Politigård; fra 1970 REGAN ØST (Gurrehus)
Forsvaret	Kastellet/ Nyboder Skole; fra 1962 Flyvestation Karup; fra 1985 Bunker 7
Civilforsvaret	Bernstorffbunkeren; fra 1971 Store Dyrehave bunkeren

	Vestre landsdel	Østre landsdel
Civil beredskab	Hobro (Civilforsvarskasernen); fra 1969 REGAN VEST	REGAN ØST (i forskellige anlæg)
Politi		Gurrehus
Forsvaret	Aarhus (Thors Mølle)	København (Dag Hammerskjolds Allé); fra 1978 Ringsted Kaserne
Civilforsvaret	Aarhus (Fuglebakkevej)	Bernstorffbunkeren; fra 1971 Store Dyrehave bunkeren

	Region I	Region II	Region III	Region IV	Region V	Region VI	Region VII
Civil beredskab	Hammer Bakker	Silkeborg (Tietgensvej)	Haderslev Katedralskole	Odense (Korup skole)	Slagelse (Etterbjerg)	Bernstorff bunkeren	Rønne (Politi stationen)
Politi							
Civilforsvaret	Aalborg (Skovsvinget)	Aarhus (Fuglebakkevej)	Kolding (Rømøvej)	Odense (Sejerskoven)			
Forsvaret	Aalborg Kaserne	Viborg Kaserne	Haderslev Kaserne	Odense Kaserne	Ringsted Kaserne	Nyboder Skole/ Kastellet; senere Ejbybro bunkeren	Almegaards Kaserne

	Landsniveau
Civil beredskab	REGAN VEST eller REGAN ØST (i forskellige anlæg)
Politi	Københavns Politigård; fra 1970 REGAN ØST (Gurrehus)
Forsvaret	Kastellet/ Nyboder Skole; fra 1962 Flyvestation Karup; fra 1985 Bunker 7
Civilforsvaret	Bernstorffbunkeren; fra 1971 Store Dyrehave bunkeren

	Vestre landsdel	Østre landsdel
Civil beredskab	Hobro (Civilforsvarskasernen); fra 1969 REGAN VEST	REGAN ØST (i forskellige anlæg)
Politi		Gurrehus
Forsvaret	Aarhus (Thors Mølle)	København (Dag Hammerskjolds Allé); fra 1978 Ringsted Kaserne
Civilforsvaret	Aarhus (Fuglebakkevej)	Bernstorffbunkeren; fra 1971 Store Dyrehave bunkeren

	Region I	Region II	Region III	Region IV	Region V	Region VI	Region VII
Civil beredskab	Hammer Bakker	Silkeborg (Tietgensvej)	Haderslev Katedralskole	Odense (Korup skole)	Slagelse (Etterbjerg)	Bernstorff bunkeren	Rønne (Politi stationen)
Politi							
Civilforsvaret	Aalborg (Skovsvinget)	Aarhus (Fuglebakkevej)	Kolding (Rømøvej)	Odense (Sejerskoven)			
Forsvaret	Aalborg Kaserne	Viborg Kaserne	Haderslev Kaserne	Odense Kaserne	Ringsted Kaserne	Nyboder Skole/ Kastellet; senere Ejbybro bunkeren	Almegaards Kaserne